

Michał Poszwa

RACHUNEK WYBORU FORMY OPODATKOWANIA DOCHODÓW OSÓB FIZYCZNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ

1. Przesłanki zróżnicowania form podatku

Przejawem rozwoju współczesnych systemów podatkowych jest powstawanie coraz większej liczby konstrukcji podatkowych oraz komplikowanie się techniki podatkowej. Pojawianie się nowych obciążeń obowiązkowych oraz złożoność procedury naliczania większości podatków spowodowały, że na przełomie XX i XXI wieku coraz powszechniejsze i stanowcze stały się żądania tzw. uproszczenia systemu podatkowego. Celem pomysłów zgłaszanych przede wszystkim przez przedstawicieli przedsiębiorców, a związanych z „uproszczeniem” podatków, jest ostatecznie zmniejszenie skali obciążeń działalności gospodarczej i przesunięcie opodatkowania na obszar wydatków i konsumpcji. Istnieje logiczne, chociaż kontrowersyjne, przekonanie, że „mniejsze podatki” stanowią czynnik wspomagający rozwój gospodarczy, a przez to wzrost zatrudnienia.

Jeden ze zgłoszonych pomysłów uproszczenia systemu podatkowego polega na likwidacji podatku dochodowego od przedsiębiorstw i zastąpieniu go powszechnym podatkiem od obrotu w skali 1-2%¹. Propozycja podatku od obrotu w tej skali wynikała z założenia, że wpływy do publicznej kasy nie mogą zostać ograniczone. Oznacza to, iż w skali makro obciążenie przedsiębiorstw (globalnego wyniku finansowego) co najmniej nie wzrośnie, a korzyścią będzie ograniczenie kosztów ewidencji, rozliczeń i zmniejszenie ryzyka podatkowego. Ocena propozycji wprowadzenia podatku od obrotu na płaszczyźnie mikro nie może być już tak jednoznaczna. Podatek „dochodowy” obliczany od obrotu dla jednych podmiotów oznacza zmniejszenie obciążeń, a dla innych – zwiększenie, właściwością podatku obrotowego jest bowiem automatyzm opodatkowania, a więc niezależność występowania i wysokości podatku od osiągniętych wyników. Natomiast istotną, a może

¹ Wypowiedź dr. Roberta Gwiazdowskiego dla „Wiadomości” w TVP1 z 30 kwietnia 2004 r.

nawet zasadniczą cechą „prawdziwego” podatku dochodowego jest nawiązywanie do osiąganych przez podatnika wyników finansowych, a więc uwzględnienie jego indywidualnej sytuacji.

Dążenie do uproszczenia opodatkowania działalności gospodarczej może więc oznaczać realizację zasady dla samej zasady i stanowić swoistą „sztukę dla sztuki”. Trudno bowiem wskazać podatek, którego stosowanie nie byłoby dyskusyjne. Dotyczy to również podatku dochodowego. Sposób ustalania wyniku osiągniętego przez przedsiębiorstwo oraz skala pobrania pozostaną na zawsze w jakimś stopniu kontrowersyjne. Wynika to z braku precyzyjnych metod pomiaru efektów działalności podatnika oraz z niemożności ustalenia jedynej właściwej stawki podatkowej. Skoro jednak powszechnie akceptowana jest konieczność zdobywania funduszy na cele publiczne poprzez sięganie do wyników przedsiębiorstwa, należy, w miarę możliwości, stosować techniki naliczania właściwe dla charakteru pobrania.

Akceptacja podatku dochodowego jako koniecznej formy uzyskiwania wpływów do publicznej kasy zmusza do ustalenia zasad opodatkowania. Stosowanie, oczywiście głównie dla celów fiskalnych, określonych konstrukcji podatkowych wiąże się współcześnie z dążeniem do urzeczywistniania zasad podatkowych oraz ewentualnie z wykorzystaniem podatków do celów polityki gospodarczej. Uwzględnianie tak podstawowych dla przedsiębiorstwa zasad podatkowych, jak pewność i ekonomiczność opodatkowania, ma prowadzić do racjonalizacji systemu podatkowego. Natomiast stosowanie podatków w celach pozafiskalnych, choć kontrowersyjne, ma przyczyniać się do wzrostu gospodarczego.

Zastosowanie zasad podatkowych doprowadziło do znacznego rozbudowania konstrukcji podatku dochodowego. Charakterystyczne jest bowiem występowanie kilku form podatku, którego ekonomicznym źródłem i uzasadnieniem jest efekt działalności gospodarczej mierzony skalą wyniku finansowego.

2. Formy opodatkowania wyniku finansowego

Wynik finansowy stanowi miarę efektów działalności gospodarczej, niezależnie od formy prawnej jej prowadzenia ani od jej przedmiotu i skali. Finansowym celem przedsiębiorstwa oraz warunkiem ekonomicznie uzasadnionej kontynuacji działalności jest wynik dodatni, czyli zysk. Możliwa jest oczywiście sytuacja, że podmiot w pewnym okresie ponosi stratę. Jednak w dłuższej perspektywie konieczny jest zysk. Niezbędność zysków powoduje, że w długim przedziale czasu niemal niemożliwe jest jego „niewykazywanie”. Osiąganie zysku stanowi dostateczne uzasadnienie nałożenia podatku dochodowego, będącego formą bezpośredniego pobrania z efektów działalności podatnika.

Podatek dochodowy jest więc nieuchronny. W długim okresie podatnik nie ma praktycznie możliwości uniknięcia podatku. Nie ma zatem wątpliwości co do istnienia zdolności podatkowej podmiotu osiągającego zyski. Problemem pozostaje

jednak ustalenie, czy w danym czasie podatnik rzeczywiście osiąga zyski albo też ponosi straty oraz określenie skali uzyskiwanych efektów działalności, które mają być opodatkowane. Dążenie do dokładnego ustalenia wyników uzyskiwanych przez podatnika wymaga najczęściej zastosowania złożonej i z reguły kosztownej procedury obliczeniowej, będącej treścią rachunku wyników. Uwzględnienie w rachunku wyników szczególnych regulacji zawartych w przepisach podatkowych, odzwierciedlających cele fiskalne i pozafiskalne opodatkowania, prowadzi do wyodrębnienia szczególnego rachunku wyników zwanego rachunkiem dochodu podatkowego. Do prowadzenia tego rachunku konieczne jest ponadto uzyskanie odpowiednio szczegółowych danych, których źródłem może być właściwa ewidencja. Jej zakres i forma w znacznym stopniu determinują koszty podatnika związane z prowadzeniem rozliczenia podatkowego oraz wpływają na skalę ponoszonego ryzyka podatkowego.

Uwzględnienie złożoności podatku dochodowego oraz specyfiki i możliwości finansowo-organizacyjnych podmiotów gospodarczych, zwłaszcza małych, doprowadziło do zastosowania uproszczonych form podatku dochodowego oraz uproszczonych form rozliczeń. Zastosowane uproszczenia dotyczą zakresu i sposobu prowadzenia ewidencji oraz zasad ustalania podatku. Na takich założeniach opierają się podatki ryczałtowe oraz rozliczenie na podstawie podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Przyczyną dalszego rozwoju form podatku dochodowego było dążenie do obniżenia skali pobrania oraz do oddzielenia dochodów z działalności gospodarczej od innych dochodów osiąganych przez osoby fizyczne. Ostatecznie więc w polskim systemie podatkowym funkcjonują następujące konstrukcje podatków dochodowych:

- 1) podatek dochodowy od osób prawnych (podatek na zasadach ogólnych) – na podstawie ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych [2],
- 2) progresywny podatek dochodowy od osób fizycznych (na zasadach ogólnych),
- 3) liniowy podatek dochodowy od osób fizycznych (na zasadach ogólnych) – oba podatki na podstawie ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych [3],
- 4) ryczałt od przychodów ewidencjonowanych (podatek ryczałtowy),
- 5) karta podatkowa (podatek ryczałtowy) – oba podatki na podstawie ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne [4].

Podatek na zasadach ogólnych jest ustalany na podstawie dochodu rozumianego jako nadwyżka podatkowych przychodów nad podatkowymi kosztami ich uzyskania. Podatki ryczałtowe są ustalane bez uwzględniania dochodu, ale na podstawie innych parametrów, takich jak przedmiot działalności, liczba zatrudnionych, wielkość przychodów oraz innych wielkości obrazujących daną działalność (np. liczby miejsc parkingowych).

Ze względu na swobodę wyboru, podatek dochodowy od osób prawnych oraz progresywny podatek dochodowy od osób fizycznych mogą być stosowane bez żadnych ograniczeń. Możliwości korzystania z pozostałych konstrukcji są ograniczone przedmiotem i skalą działalności (ryczałty ograniczone do określonych rodzajów działalności przy zachowaniu limitów zatrudnienia lub wielkości sprzedaży), a także statusem odbiorców świadczonych usług (podatek liniowy i ryczałt od przychodów ewidencjonowanych).

Znaczny zakres możliwości wyboru formy podatku, w szczególności dla małych i średnich podmiotów, oraz brak przymusu w stosowaniu form ryczałtowych dają podatnikom duże szanse dostosowania formy podatku do określonej sytuacji oraz uzyskania oszczędności podatkowych. Wątpliwości związane ze zróżnicowaniem podatku od wyniku finansowego dotyczą jednak odrębnego opodatkowania na zasadach ogólnych podmiotów mających status osób fizycznych i osób prawnych. Kontrowersje dotyczą również stosowania ogólnego podatku progresywnego, w ramach którego dochody z działalności gospodarczej kumulowane są z dochodami z innych źródeł. Na płaszczyźnie ekonomicznej zasadne jest objęcie wszystkich przedsiębiorców jednakowym podatkiem od wyników działalności gospodarczej, z pozostawieniem jednak swobody wyboru form uproszczonych.

Przepisy podatkowe pozostawiają podmiotom gospodarczym pewien zakres swobody w doborze formy opodatkowania. Zakres wyboru zależy od rodzaju i skali działalności. Działalność na małą skalę pozwala na szeroki wybór, co wiąże się z brakiem ograniczeń dla tych podmiotów. Im większa skala działalności, tym zakres wyboru jest mniejszy. Dla umownie dużych podatników ustanawia się ograniczenia w stosowaniu uproszczonych form rozliczeń i ewidencji. Podatnicy powinni więc w pierwszej kolejności poznać przysługujące im możliwości wyboru, a następnie zastosować najkorzystniejszą (z dopuszczalnych) formę podatku dochodowego.

W zasadzie istnieją dwie płaszczyzny wyboru. Pierwsza dotyczy formy prawnej. Odrębne regulacje opodatkowania osób fizycznych i prawnych zmuszają do określenia ich ekonomicznej opłacalności. Analiza obowiązujących od roku 2004 reguł opodatkowania skłania do wniosku, że z podatkowego punktu widzenia działalność w formie osoby prawnej jest z reguły mniej opłacalna niż w formie osoby fizycznej. Taka sytuacja jest spowodowana przede wszystkim dwiema przyczynami. Pierwsza wynika z mechanizmu podwójnego opodatkowania zysków osób prawnych, podatek wynosi bowiem 19% od dochodu przedsiębiorstwa oraz dodatkowo 19% od dywidendy. Drugą przyczyną jest wprowadzenie liniowego podatku na zasadach ogólnych od osób fizycznych. Nieopłacalność podatku od osób prawnych nie przesądza oczywiście o niezasadności stosowania tej formy prowadzenia działalności gospodarczej. Podmioty oczekujące niższego opodatkowania wyniku finansowego powinny jednak stosować formę osoby fizycznej.

Drugi wybór dotyczy formy podatku dochodowego od osób fizycznych. Większość podatników posiadających status osób fizycznych ma możliwość

wyboru między ogólnym podatkiem progresywnym, ogólnym podatkiem liniowym, ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych oraz kartą podatkową. Choć wybór może być ograniczony do jednej z trzech lub dwóch form podatku, to jednak istnieje tylko niewielka grupa podmiotów, które nie mając wyboru, muszą stosować ogólny podatek progresywny od osób fizycznych. Możliwość zastosowania różnych sposobów opodatkowania wiąże się z koniecznością dokonania wyboru na podstawie racjonalnych przesłanek. Wymaga to ustalenia kryteriów wyboru oraz przeprowadzenia prawidłowego rachunku decyzyjnego.

3. Wybór formy opodatkowania wyniku finansowego osób fizycznych

Ekonomicznie racjonalne działanie wymusza konieczność zastosowania takiej formy podatku, przy której ciężar podatkowy będzie optymalny. Ciężar podatkowy wyznaczony jest wartością wydatków ponoszonych w związku z obowiązywaniem danego podatku. Wydatki te dotyczą przede wszystkim płatności z tytułu podatku, a także prowadzenia ewidencji i rozliczeń oraz zarządzania i ograniczania ryzyka podatkowego. Na tej podstawie można wyróżnić następujące kryteria wyboru formy podatku dochodowego:

- 1) koszty ewidencji i rozliczeń,
- 2) możliwości zmniejszania obciążenia podatkowego,
- 3) przewidywana kwota podatku.

Koszty ewidencji i rozliczeń, istotne głównie dla małych podmiotów, muszą być jednak rozpatrywane w kontekście wszystkich obowiązków ewidencyjno-rozliczeniowych nałożonych na podmiot, a więc nie tylko tych, które wynikają z podatku dochodowego od wyniku działalności gospodarczej. Ryczałtowe „podatki dochodowe” pozwalają z pewnością ograniczyć koszty ewidencji i rozliczeń. Jednak stosowanie podatku VAT oraz zatrudnianie pracowników i zleceniobiorców obliguje do prowadzenia dodatkowych rozliczeń, co z kolei powoduje, że oszczędności uzyskane dzięki ryczałtowym podatkom dochodowym z reguły przestają być istotne.

Możliwości zmniejszania obciążenia podatkowego oznaczają zakres swobody pozostawionej podatnikom i elastyczność w dostosowaniu rozliczenia do indywidualnej sytuacji podmiotu. Elastyczność taka występuje praktycznie jedynie w ogólnym podatku dochodowym. Wynika ona przede wszystkim z pewnej swobody rozliczania kosztów uzyskania przychodów oraz obliczania miesięcznych zaliczek podatku. Znajomość i umiejętność posługiwania się pozostawionymi w ogólnym podatku dochodowym (progresywnym i liniowym) możliwościami wyboru sposobu działania i dokonywania rozliczeń może przyczynić się do uzyskania oszczędności podatkowych.

Do określenia opłacalności formy podatku jest konieczne ustalenie przewidywanych płatności podatkowych. Niższe płatności w rozpatrywanym okresie oznaczają mniejszy ciężar podatkowy. Opłacalność formy podatku powinna być rozpa-

trywana w długim okresie. Jednak możliwość zmiany formy podatku co najmniej na przełomie każdego roku pozwala na określanie opłacalności dla poszczególnych lat podatkowych. Podatnik ustala formy podatku w danym roku podatkowym z uwzględnieniem możliwości zmiany od roku następnego, opłacalność poszczególnych form podatku zależy bowiem od skali wykazywanych dochodów lub rentowności (dochodowości) sprzedaży.

Ustalenie formy podatku, przy którym płatności podatkowe będą najmniejsze (spośród możliwych do zastosowania przez danego podatnika), powinno odbywać się dwuetapowo. W pierwszej kolejności należy sprawdzić, czy przynajmniej jedna z form opodatkowania nie pozwala na całkowite uniknięcie podatku w danym roku. Jeżeli zastosowanie podatku „zerowego” nie jest możliwe, należy w drugim etapie porównać poszczególne formy opodatkowania dochodu.

Prowadzenie rachunku decyzyjnego wymaga uwzględnienia ulg i odliczeń podatkowych. Część odliczeń ma charakter systematyczny i jest związana z możliwością uwzględnienia w rachunku podatkowym obowiązkowych składek, przede wszystkim na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Druga część odliczeń jest związana z posiadaniem przez podatnika indywidualnych uprawnień, np. do ulgi z tytułu wydatków remontowych i mieszkaniowych, z tytułu szkolenia uczniów, przekazania darowizny itp. Wszystkie ulgi i odliczenia, zarówno od podstawy opodatkowania, jak i od podatku, powinny być uwzględnione przy ocenie opłacalności poszczególnych form podatku. Rachunek opłacalności powinien być zatem prowadzony indywidualnie.

Zakładając jednak, że większość podatników korzysta jedynie z systematycznych odpisów związanych ze składkami ubezpieczeniowymi, możliwe jest sformułowanie generalnych wniosków i wytycznych do podejmowania decyzji o wyborze formy podatku dochodowego przez podatników będących osobami fizycznymi. Niezależnie jednak od zakresu możliwych do uwzględnienia, przysługujących podatnikowi ulg i odliczeń, metodologia rachunku opłacalności pozostaje identyczna. Analiza obowiązków w zakresie ubezpieczeń wskazuje, że ocena opłacalności podatku dochodowego powinna być prowadzona oddzielnie dla dwóch grup podatników. Do pierwszej zalicza się podmioty płacące składki ubezpieczenia zarówno społecznego, jak i zdrowotnego. Do drugiej grupy zalicza się płacących wyłącznie składki ubezpieczenia zdrowotnego. Wydzielenie tej grupy wynika z możliwości korzystania z dobrowolnego ubezpieczenia społecznego przez niektóre grupy ubezpieczonych (np. emerytów i opłacających składki z innego tytułu).

Określając opłacalność form podatku dochodowego, należy w pierwszej kolejności ustalić, czy możliwe jest zredukowanie podatku do zera. Zobowiązanie podatkowe będzie wynosiło zero, jeżeli wynikająca z rachunku podatkowego wysokość podatku będzie nie większa niż kwota przysługujących podatnikowi odliczeń od podatku wraz ze skorygowaną za pomocą stawki podatkowej kwotą odliczeń od podstawy opodatkowania.

Przy zastosowaniu rozliczenia w formie karty podatkowej zobowiązanie podatkowe wyniesie zero, jeżeli stawka karty ustalona w decyzji organu podatkowego nie będzie większa niż odliczenia od podatku. Wynika to z obowiązującej formuły ustalania podatku należnego:

$$KP_{nat} = KP - Ub_{zdr} - \text{inne odliczenia od podatku},$$

gdzie: KP_{nat} – kwota podatku należnego,

KP – kwota karty podatkowej ustalona w decyzji organu podatkowego,

Ub_{zdr} – składka na ubezpieczenie zdrowotne.

Odliczenia od podatku obejmują niemal wyłącznie ubezpieczenie zdrowotne (Ub_{zdr}), a w niektórych przypadkach, w związku z nabytymi prawami, ulgę z tytułu szkolenia uczniów (inne odliczenia od podatku). Przyjmując, że składka na ubezpieczenie zdrowotne wynosi 144,26 zł/m-c², podatek należny (KP_{nat}) wyniesie zero, jeżeli kwota karty podatkowej ustalona w decyzji organu podatkowego (KP) jest nie większa niż 144,26 zł/m-c. Dla korzystających z ulgi z tytułu szkolenia uczniów kwota graniczna podatku (KP) jest odpowiednio wyższa. Przykładowo dla podatnika świadczącego usługi kosmetyczne w miejscowości powyżej 50 tys. mieszkańców i bez zatrudniania pracowników kwota karty podatkowej (KP) wynosi w 2004 r. 126 zł/m-c. Po odliczeniu składki na ubezpieczenie zdrowotne podatek należny (KP_{nat}) wyniesie zero.

Zobowiązanie podatkowe może być równe zero również w przypadku stosowania rozliczenia w formie ryczału od przychodów ewidencjonowanych (ryczału ewidencjonowanego). Ogólna formuła ustalania podatku należnego jest następująca:

$$RE_{nat} = (P - Ub_{spot} - \text{inne odliczenia od przychodu}) \cdot r_e - Ub_{zdr} - \text{inne odliczenia od podatku},$$

gdzie: RE_{nat} – należny ryczałt od przychodów ewidencjonowanych,

P – przychody,

Ub_{spot} – składka na ubezpieczenia społeczne

r_e – stawka ryczału ewidencjonowanego (3 lub 5,5, lub 8,5, lub 17, lub 20).

Inne odliczenie od przychodu to np. darowizny, nabyte ulgi mieszkaniowe, a inne odl. od podatku – np. ulga remontowa, ulga mieszkaniowa, ulga za szkolenie uczniów.

² Minimalna kwota składki obowiązująca w rozliczeniu za marzec, kwiecień i maj 2004 r., por. [1].

Wyłączając z rachunku podatkowego inne odliczenia zarówno od przychodu, jak i od podatku, ryczałt ewidencjonowany ustala się następująco:

1) dla podmiotów płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne:

$$RE_{nat} = (P - Ub_{spol}) \cdot r_e - Ub_{zdr.},$$

2) dla podmiotów płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne:

$$RE_{nat} = P \cdot r_e - Ub_{zdr.},$$

Ponieważ minimalne składki na ubezpieczenia są znane ($Ub_{spol} = 504,09$ zł/m-c³, $Ub_{zdr} = 144,26$ zł/m-c), jest możliwe ustalenie dla obu grup podmiotów granicznego przychodu, do którego ryczałt ewidencjonowany (RE_{nat}) wyniesie zero. Graniczny przychód jest ustalany dla poszczególnych stawek ryczałtu ewidencjonowanego. Przykładowo, jeżeli stawka ryczałtu $r_e = 3\%$ (działalność handlowa), przychód graniczny wynosi (rocznie):

1) dla podmiotów płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 63 750 zł (na podstawie równania: $(P - Ub_{spol}) \cdot r_e - Ub_{zdr} = 0$),

2) dla podmiotów płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 57 700 zł (na podstawie równania: $P \cdot r_e - Ub_{zdr} = 0$).

Jeżeli podatnik płacący podatek według stawki 3% i odliczający wyłącznie składki ubezpieczeniowe wykaże w ewidencji przychód do 63 750 zł (57 700 zł), wówczas podatek należny (RE_{nat}) wyniesie zero. Uwzględnienie dodatkowych odliczeń (np. ulgi z tytułu wydatków remontowych) spowoduje zwiększenie kwoty granicznego przychodu.

Dla podatników stosujących ogólny podatek dochodowy można wyznaczyć kwotę granicznego dochodu, do którego podatek należny wyniesie zero. Kwota dochodu granicznego jest zróżnicowana dla podatku obliczanego według formuły liniowej i progresywnej. Podatek dochodowy liniowy jest ustalany według wzoru:

$$PD_{lin} = (D - Ub_{spol} - strata) \cdot 19\% - Ub_{zdr}$$

gdzie: PD_{lin} – podatek dochodowy liniowy,

D – dochód ($D =$ przychody podatkowe – koszty podatkowe),

Ub_{spol} – składka na ubezpieczenia społeczne,

Ub_{zdr} – składka na ubezpieczenie zdrowotne,

strata – strata z lat ubiegłych do odliczenia.

Podatek dochodowy progresywny jest ustalany jest według skali podatkowej, przy czym w rozliczeniu uwzględnia się również dochody z innych źródeł (np. z pracy, emerytury). Ponadto podatnik może się rozliczać wspólnie z małżonkiem, co może przyczynić się do zmniejszenia efektywnej stawki opodatkowania. Podatek dochodowy progresywny ustalany jest według wzoru:

³ Minimalna kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe, obowiązująca w rozliczeniu za marzec, kwiecień i maj 2004 r., por. [1].

$$PD_{pro} = (D - Ub_{spol} - \text{inne odliczenia od dochodu}) \cdot S_p - 530,08 - Ub_{zdr} - \text{inne odliczenia od podatku},$$

gdzie: PD_{pro} – podatek dochodowy progresywny,

D – dochód ($D = \text{przychody podatkowe} - \text{koszty podatkowe}$),

Ub_{spol} – składka na ubezpieczenia społeczne,

S_p – stawka podatku (19%, 30%, 40%),

Ub_{zdr} – składka na ubezpieczenie zdrowotne

Inne odliczenia od dochodu to np. strata z lat ubiegłych, darowizny, nabyte ulgi mieszkaniowe, a inne odliczenia od podatku – ulga remontowa, ulga mieszkaniowa, ulga za szkolenie uczniów.

W przypadku podatku progresywnego, jeżeli podatnik nie korzysta z innych odliczeń niż składki ubezpieczeniowe, podatek będzie wynosił zero dla dochodu z pierwszego przedziału skali podatkowej, a więc dla stawki podatku 19%.

Zakładając, że podatnicy odliczają wyłącznie obowiązkowe składki ubezpieczeniowe, dochód graniczny wynosi (rocznie):

1) dla podatników podatku liniowego płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 15 160 zł (na podstawie równania: $(D - Ub_{spol}) \cdot 19\% - Ub_{zdr} = 0$),

2) dla podatników podatku liniowego płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 9100 zł (na podstawie równania: $D \cdot 19\% - Ub_{zdr} = 0$),

3) dla podatników podatku progresywnego płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 17 950 zł (na podstawie równania $(D - Ub_{spol}) \cdot 19\% - 530,08 - Ub_{zdr} = 0$),

4) dla podatników podatku progresywnego płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 11 900 zł (na podstawie równania: $D \cdot 19\% - 530,08 - Ub_{zdr} = 0$).

Jeżeli podatnik płacący ogólny podatek dochodowy i odliczający wyłącznie składki ubezpieczeniowe wykaże w ewidencji dochód nie przekraczający dochodu granicznego, wówczas podatek należny (PD_{lin} i PD_{pro}) wyniesie zero. Uwzględnienie dodatkowych odliczeń (np. straty z lat ubiegłych lub w podatku progresywnym ulgi z tytułu wydatków remontowych) spowoduje zwiększenie kwoty granicznego dochodu. Kwoty dochodu granicznego oznaczają, że podatek dochodowy jest płacony dopiero po wykazaniu odpowiedniej kwoty dochodu. Dążąc do minimalizacji obciążeń podatkowych, np. poprzez sterowanie zakupami i kosztami, należy uwzględnić dochody graniczne. Zmniejszanie dochodu poniżej granicznego nie daje oszczędności podatkowych.

Jeżeli w konkretnej sytuacji podatnika żadna z form podatku dochodowego nie pozwala na zredukowanie podatku do zero, konieczne jest wybranie takiego rozliczenia, które pozwoli na minimalizację płatności podatkowych. Należy zatem porównać poszczególne formy podatku: ogólny podatek progresywny z liniowym,

podatki ogólne z kartą podatkową i ryczałtem ewidencjonowanym, a także ryczałt ewidencjonowany z kartą podatkową.

Porównanie liniowego podatku dochodowego z progresywnym podatkiem dochodowym polega na ustaleniu granicznego dochodu, przy którym oba podatki są równe. Jeżeli podatnik wykaże dochód poniżej granicznego, niższe obciążenie podatkowe obejmuje go przy zastosowaniu podatku progresywnego. Natomiast wykazanie dochodu wyższego od granicznego spowoduje, że bardziej opłacalny będzie podatek liniowy. Przy ustalaniu granicznego dochodu należy uwzględnić kwoty odliczeń od dochodu i od podatku. Kwota graniczna zależy więc od indywidualnej sytuacji podatnika. Sytuacja podatnika wyznaczona jest dodatkowo możliwością zastosowania bądź nie rozliczenia z małżonkiem osiągającym dochody z innego przedziału progresji podatkowej oraz osiąganiem bądź nie dodatkowych dochodów opodatkowanych progresywnie. Jeżeli podmiot porównujący podatek liniowy i progresywny ma prawo do dodatkowych odliczeń, rozlicza się z małżonkiem osiągającym dochody w niższym przedziale podatkowym oraz nie uzyskuje innych dochodów opodatkowanych progresywnie, wówczas kwota dochodu granicznego zwiększa się. Oznacza to, że w takich sytuacjach „opłacalność” podatku liniowego „przesuwa” się do coraz wyższych dochodów.

Zakładając, że podatnik płaci wszystkie składki ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego, graniczny dochód wynosi ok. 47 900 zł ($Ub_{spol} = 504,09$ zł/m-c, $Ub_{zdr} = 144,26$ zł/m-c), co wynika z równania:

$$PD_{lin} = PD_{pro},$$

$$(D - Ub_{spol}) \cdot 19\% = (37\,024 - Ub_{spol}) \cdot 19\% + (D - 37\,024) \cdot 30\% - 530,08.$$

Składka na ubezpieczenie zdrowotne nie jest uwzględniana, gdyż występuje po obu stronach równania.

Jeżeli podatnik płaci wyłącznie składki ubezpieczenia zdrowotnego, graniczny dochód wynosi ok. 41 840 zł ($Ub_{spol} = 504,09$ zł/m-c, $Ub_{zdr} = 144,26$ zł/m-c), co wynika z równania:

$$PD_{lin} = PD_{pro},$$

$$D \cdot 19\% = 37\,024 \cdot 19\% + (D - 37\,024) \cdot 30\% - 530,08.$$

Jeżeli podmiot osiągający dochody wyłącznie z działalności gospodarczej wykaże w ewidencji kwotę dochodu poniżej 47 900 zł (41 840 zł), wówczas bardziej opłacalny jest podatek progresywny, a jeżeli powyżej – wówczas lepszy jest podatek liniowy. Należy zauważyć, że podatnicy osiągający dodatkowe dochody opodatkowane podatkiem progresywnym powinni stosować zawsze do dochodów z działalności gospodarczej podatek liniowy. W takiej sytuacji (przy założeniu, że nie ma innych odliczeń od dochodu i przychodu) podatek liniowy jest równy lub niższy od podatku progresywnego.

Porównanie ogólnego podatku dochodowego z kartą podatkową polega na ustaleniu dla danej stawki karty podatkowej (KP) granicznego dochodu, przy którym oba podatki są równe. Jeżeli podatnik wykaże w ewidencji dochód niższy od granicznego, wówczas lepszy jest podatek ogólny, a jeżeli wykaże dochód wyższy od granicznego, lepszy jest podatek w formie karty podatkowej. Wynika to z równania:

$$PD_{lin}(PD_{pro}) = KP_{nat}.$$

Przy porównaniu podatku ogólnego progresywnego z kartą podatkową, jeżeli stawka karty wynosi 400 zł/m-c ($KP = 400$ zł/m-c) i dochód nie przekracza pierwszego progu podatkowego, graniczny dochód roczny wynosi:

1) dla podatników płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 34 100 zł (na podstawie równania: $(D - Ub_{spol}) \cdot 19\% - 530,08 = KP$),

2) dla podatników płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 28 050 zł (na podstawie równania: $D \cdot 19\% - 530,08 = KP$).

Jeżeli podatnik ogólnego podatku progresywnego wykaże dochód roczny poniżej 34 100 zł (28 050 zł), to przy stawce karty podatkowej 400 zł/m-c lepszy będzie podatek progresywny, a jeżeli wykaże dochód wyższy – lepsza będzie karta podatkowa.

Porównanie ryczału od przychodów ewidencjonowanych z kartą podatkową polega na ustaleniu granicznego przychodu dla danej stawki karty podatkowej (KP) i stawki ryczału ewidencjonowanego (r_e), przy którym oba podatki są równe. Jeżeli podatnik wykaże w ewidencji przychód niższy od granicznego, wówczas lepszy jest ryczałt ewidencjonowany, a jeżeli wykaże przychód wyższy od granicznego – lepszy jest podatek w formie karty podatkowej. Wynika to z równania:

$$RE_{nat} = KP_{nat}.$$

Przy porównaniu ryczału ewidencjonowanego z kartą podatkową, jeżeli stawka karty wynosi 400 zł/m-c ($KP = 400$ zł/m-c) i stawka ryczału wynosi 8,5% ($r_e = 8,5\%$), graniczny przychód roczny wynosi:

1) dla podatników płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 62 520 zł (na podstawie równania: $(P - Ub_{spol}) \cdot 8,5\% = KP$),

2) dla podatników płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 56 470 zł (na podstawie równania: $P \cdot 8,5\% = KP$).

Jeżeli podatnik ryczału od przychodów ewidencjonowanych wykaże przychód roczny poniżej 62 520 zł (56 470 zł), to przy stawce karty podatkowej 400 zł/m-c lepszy będzie podatek progresywny, a jeżeli wykaże przychód wyższy, lepsza będzie karta podatkowa.

Porównanie ogólnego podatku dochodowego z ryczałem od przychodów ewidencjonowanych polega na ustaleniu granicznej rentowności sprzedaży (dochodowości sprzedaży) dla danej stawki ryczału ewidencjonowanego (r_e), przy której

oba podatki są równe. Dochodowość sprzedaży jest obliczana jako iloraz dochodu i przychodu. Jeżeli podatnik wykaże dochodowość sprzedaży niższą od granicznej, wówczas lepszy jest podatek ogólny, a jeżeli wykaże dochodowość sprzedaży wyższą od granicznej, lepszy jest podatek w formie ryczałtu ewidencjonowanego. Wynika to z równania:

$$PD_{lin}(PD_{pro}) = RE_{nat}.$$

Przy porównaniu podatku ogólnego progresywnego z ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych, jeżeli stawka ryczałtu wynosi 3% ($r_e = 3\%$), a przewidywany przychód wynosi 100 000 zł ($P = 100\,000$ zł) i jednocześnie dochód nie przekracza pierwszego progu podatkowego, graniczna dochodowość sprzedaży wynosi:

1) dla podatników płacących składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – ok. 23,67% (na podstawie równania: $(D - Ub_{spol}) \cdot 19\% - 530,08 = (P - Ub_{spol}) \cdot 3\%$),

2) dla podatników płacących wyłącznie składki na ubezpieczenie zdrowotne – ok. 18,58% (na podstawie równania: $(D \cdot 19\% - 530,08 = P \cdot 3\%)$).

Jeżeli podatnik ogólnego podatku progresywnego wykaże, przy przychodach ok. 100 000zł, dochodowość sprzedaży poniżej 23,67% (18,58%), to przy stawce ryczałtu ewidencjonowanego 8,5% lepszy będzie podatek progresywny, a jeżeli wykaże dochodowość sprzedaży wyższą, lepszy będzie ryczałt ewidencjonowany. Ze względu na odliczenia od podstawy obliczania podatku (od dochodu i od przychodu) ustalenie granicznej rentowności odbywa się dla określonej skali przychodów. Rachunek decyzyjny należy więc prowadzić wariantowo dla różnych możliwych wariantów przychodów.

4. Zakończenie

Występowanie w praktyce różnych form podatku dochodowego powoduje konieczność stosowania odpowiednich procedur ich wyboru. Podmioty optymalizujące osiągane wyniki dążą bowiem do minimalizacji obciążenia podatkowego. Porównanie różnych form podatku dochodowego możliwych do zastosowania przez podatników – osoby fizyczne – prowadzi do wniosku, że im wyższe dochody, tym korzystniejszy jest podatek ogólny liniowy względem podatku progresywnego oraz tym korzystniejsza karta podatkowa względem podatku ogólnego. Ponadto im wyższe przychody, tym karta podatkowa jest korzystniejsza względem ryczałtu ewidencjonowanego. Z kolei im wyższa dochodowość sprzedaży, tym korzystniejszy ryczałt od przychodów ewidencjonowanych względem ogólnego podatku dochodowego. W każdym przypadku analiza opłacalności formy podatku dochodowego musi uwzględniać przysługujące odliczenia od podstawy opodatkowania oraz od podatku, a więc indywidualną sytuację podatnika.

Literatura

- [1] Obwieszczenie ZUS z dnia 23 lutego 2004 r. w sprawie najniższej podstawy wymiaru składek oraz kwot składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne oraz na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i na Fundusz Pracy w marcu, kwietniu i maju 2004 r. dla niektórych grup ubezpieczonych.
- [2] Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawych (DzU 2000, nr 5-4, poz. 654 ze zm.).
- [3] Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (DzU 2000, nr 14, poz. 176 ze zm.).
- [4] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (DzU nr 144, poz. 930 ze zm.).

THE DECISIVE ACCOUNT OF CHOOSING THE FORM OF TAXATION ON REVENUE FOR NATURAL PERSON RUNNING BUSINESS ACTIVITIES

Summary

In the account of tax income both revenues and costs must be taken into consideration. Proper qualification of the costs of gaining the income may cause a particular problem. It requires not only correct identification and measurement but also adequate settlements of tax costs. Those settlements concern ascribing costs to particular months and years, regarding costs of auxiliary units and right presentation of indirect costs. The way of keeping tax cost settlements influences the valuation of the correctness of tax settlements as well as the gained tax saving.

Dr Michał Poszwa jest adiunktem w Katedrze Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.